

تاثیر فضای مجازی بر نوجوانان و جوانان

محمد علی طالبی ، استادیار گروه علوم اجتماعی ، دانشگاه پیام نور ، تهران ، ایران

زهرا مطیع ، دانشجوی دکترای تخصصی روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد بیرجند ، مدرس دانشگاه فرهنگیان

چکیده

با توجه به اهمیت استفاده صحیح از فضای مجازی و اثرات آن بر روی نوجوانان و جوانان در این مقاله مروری به ابعاد مختلف این مسئله پرداختیم. در ابتدا تعریف کوتاهی از فضای مجازی و تاریخچه آن ذکر گردید ، سپس در مورد کارکردهای شبکه های اجتماعی و دیدگاه روان شناسان در خصوص کاربران فضای مجازی سخن گفتیم . در مورد گرایش سنجی نوجوانان به شبکه های اجتماعی از جمله کنجکاوی در خصوص موضوعات جنسی ، فراغت در فضای مجازی ، اعتیاد به شبکه های اجتماعی ، ارضای نیازهای روانی ، پاسخ به نیازهای بلوغ زود رس و اضطراب از رویارویی حضوری پرداخته شد . سپس در مورد عوامل زمینه ساز روی آوردن نوجوانان و جوانان به فضای مجازی ، علی الخصوص نقش خانواده صحبت کردیم . در ادامه به آسیب های روانی و شخصیتی و اخلاقی و فرهنگی اشاره کردیم و در پایان راهکارهای رفع این آسیب ها و پیشنهاداتی در این زمینه آورده شد.

کلید واژگان

فضای مجازی ، سواد رسانه ای ، آسیب های شبکه های اجتماعی ، اعتیاد اینترنتی

در تعریف فضای مجازی می توان گفت نوعی اجتماع و همزیستی بزرگ است که میلیون ها رایانه و کاربران آن در سراسر جهان در آن حضور دارند. امروزه در یک جهان رسانه ای شده زندگی می کنیم و زندگی ما به رسانه ها وابسته است به گونه ای که رسانه ها و به طور ویژه رسانه های تعاملی (اینترنت) جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده اند. این رسانه ها در بین نوجوانان و جوانان جذابیت خاصی دارند، آن گونه که زندگی بسیاری از این گروه سنی به رسانه ها و به ویژه رسانه های تعاملی پیوند خورده است (هاشمی ۱۳۹۷، نقل از فردی و ملکیان، ۱۳۹۹). فضای مجازی به عنوان یکی از ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزش های فرهنگی و اجتماعی، در رفتار اطفال و نوجوانان و تغییر رفتار اجتماعی آنان دارای نقش مهمی است (باقری و همکاران، ۱۴۰۲).

وارد شدن در فضای پیچیده مجازی نه تنها پدیده ای جذاب است؛ بلکه بسیار فراتر از آن به سبب کاربردهای فراوان و چه بسا آسان نمودن بسیاری از امور به گونه ای جدایی ناپذیر با زندگی بشر امروز پیوند خورده است. دنیای مجازی دنیای خیال است که در آن می توان همه چیز را پیگیری کرد بی آن که با تلاشی فراگیر بخواهیم پرده از ظاهر امور برکشیم و سر از دنیای ریاضی و قوانین صفر و یک مخفی در پشت آن در آوریم. فضای مجازی زمان و مکان نمی شناسد، همه جایی و همه مکانی است، مرزها را به سهولت می پیماید و در آن واحد از رموزی پرده می گشاید که به چنگ آوردن آنها در عالم واقع مستلزم صرف انرژی زمان و هزینه بسیار است و گاه حتی غیر ممکن می نماید (عاملی، ۱۴۰۰)، اما در عین حال می تواند عاملی تهدید کننده نیز باشد. وابستگی روزافزون مخاطبان به شبکه های اجتماعی و صرف کردن زمان های طولانی برای انتشار پست، باز نشر پست های سایرین، لایک کردن و امتحان کردن سایر قابلیت هایی که این شبکه ها در اختیار آنها قرار می دهند، نوعی از اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی به وجود آورده است، این اعتیاد به شبکه های اجتماعی عوارض روحی متفاوتی برای کاربران دارند. افسردگی، خجالتی شدن، گوشه گیری و تمایل به دوری از اجتماع و کاهش اعتماد به نفس از جمله این عوارض است. در این میان بیشترین حوزه ای که از شبکه های اجتماعی تأثیر پذیرفته، حوزه ارتباطات و تعاملات انسانی است. شبکه های اجتماعی مرزهای قراردادی و عرفی را از میان برداشته و افراد را از ورای مرزهای جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و عقیدتی کنار هم نشانده است. (رونقی، ۱۳۹۶).

اهمیت این تغییرات مورد توجه بسیاری از صاحب نظران علوم اجتماعی و مطالعات فرهنگی قرار گرفته است. گیدنز، کاستلز، مک لوهان و ترلو و دیگران با تعبیر مختلفی تأثیر پذیری فرایندهای اجتماعی و فرهنگی جوامع را از شبکه های اجتماعی و جامعه اطلاعاتی مورد توجه قرار داده اند. از سویی پایش و رصد حوزه و دامنه اثر پذیری جامعه ایرانی از فضای مجازی و بازی های رایانه ای مورد تأکید مدیران و مسئولین نظام نیز بوده است (قنبری برزبان، ۱۳۹۶).

اینترنت نگرانی هایی در خصوص استفاده بیش از حد یا به عبارتی «اعتیاد اینترنتی» ایجاد نموده است. به جز اعتیاد اینترنتی مواجهه با پورنوگرافی یا محتوای جنسی نامتعارف در اینترنت، یکی از تهدیدهایی است که نوجوانان در معرض آن بوده و در کنار سایر عوامل که موجب خطر پذیری جنسی در بین نوجوانان می شود، آنها را مستعد رفتارهای جنسی پرخطر می کند. در واقع مصرف محتوای جنسی نامتعارف یا پورنوگرافی در کنار عوامل دیگری چون نژاد، فقر، استفاده از مواد مخدر و الکل، تأثیر دوستان و والدین، از عوامل مؤثر در خطرپذیری جنسی در نوجوانان محسوب می شود (خلج آبادی و کیانی، ۱۴۰۱).

فضای مجازی

فضای سایبر یا همان فضای مجازی واژه ای است که امروز بسیار شنیده شده است و نشانه ها و ابزارهای مرتبط با آن در همه جا مشاهده می شود. این واژه نخستین بار در دهه ۱۹۸۰ و در متون ادبیات علمی تخیلی مورد استفاده قرار گرفت (پاک نهاد، ۱۳۹۵، نقل از عسگری، ۱۳۹۸). در واپسین ربع سده بیستم، انقلابی در عرصه فناوری با محوریت فناوری اطلاعات، شیوه اندیشه، تولید، مصرف، تجارت، مدیریت، ارتباطات و زندگی را دگرگون ساخته است و پیامد آن هم پیوند فرهنگ های گوناگون در ابرمتنی الکترونیکی است. فضای جریان ها و زمان بی زمانی از دیگر ویژگی های عصر نوین است (گلپایگانی،

۱۳۸۱، نقل از عسگری، ۱۳۹۸). فضای مجازی فضایی است که به فرد قدرت نمادین بیشتر و امنیت روانی گسترده تر می دهد. این فضا سیال و بی حد است و به آسانی در دسترس همگان قرار می گیرد. فضای مجازی، به علت عدم حضور های فیزیکی و عینی در آن، هم بی جسم بی مکان و متعاقباً تاحدی گمنام و به طرز محسوسی کنترل ناپذیر است. فضای مجازی جهان ما را به هم پیوسته در هم تنیده و چندوجهی کرده است (ریعی، ۱۳۸۷، نقل از عسگری، ۱۳۹۸). فضای مجازی محیطی است که در آن امکان تعامل انسان با انسان در یک محیط دیجیتالی فراهم شده و طی آن ارتباطی پرسرعت که تا پیش از این، بشر در رویای دستیابی به آن بوده است، حاصل میگردد (پاک نهاد، ۱۳۹۵، نقل از عسگری، ۱۳۹۸). تعاملات انسانی در این فضا بر خلاف فضای واقعی که به شکل رو در رو و در یک سرزمین واحد است، به شکل جهانی است و در این فضا معمولاً افراد ناشناس باقی می مانند. این فضا در هر زمان و مکانی به راحتی قابل دسترس است. اینترنت بارزترین مشخصه چنین فضایی است که دارای سیگنال های مختلف و بیشمار ارتباطی است و در آن میلیون ها نفر از نقاط مختلف جهان از طریق شبکه های مجازی اجتماعی پست های الکترونیکی، اتاق های گفتگو (چت) با هم در ارتباط هستند. (ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۵، نقل از عسگری، ۱۳۹۸).

کارکردهای شبکه های اجتماعی مجازی

شبکه های اجتماعی مجازی همچون شبکه های اجتماعی در جهان عینی و واقعی، اهداف کارکردها و نقش هایی دارند که می تواند بعضاً مثبت یا منفی و مخرب باشد. در ذیل برخی از کارکردهای بارز آنها بیان می شود:

۱. **کارکرد آموزشی:** شبکه های اجتماعی طیف وسیعی از کودکان نوجوانان دانش آموزان دانشجویان و حتی استادان دانشگاه را در بر میگیرند. افزون بر آن بسیاری از بانکهای اطلاعاتی و سایتهای علمی در شبکه های اجتماعی مشهور صفحاتی به خود اختصاص داده اند. همچنین از دیگر جنبه های آموزشی این سایت ها میتوان به فراگیری زبان با عضویت در چنین شبکه هایی اشاره کرد.

۲. **کارکرد تجاری:** شبکه های اجتماعی مجازی از پر ازدحام ترین سایت ها در وب به شمار می روند و بدیهی است که مکان مناسبی برای تبلیغ یا عرضه کالا و خدمات خواهد بود ارتباط مجازی بین شرکت های تجاری به وجود می آورد کاربران، تجار و شرکت های بزرگ می توانند درباره کالا یا خدمات شرکت خود نظر سنجی کنند محصولات خود را معرفی کنند و یا در معرض فروش مستقیم کاربران قرار دهند.

۳. **کارکرد سیاسی:** این ویژگی سبب شده بسیاری از احزاب در دوران انتخابات در شبکه های اجتماعی صفحاتی برای خود ایجاد کنند و در آن به معرفی خود بپردازند. همچنین این فضا برای تخریب چهره ها و نامزدهای انتخابات رقیب نیز بسیار به کار گرفته می شود. افزون بر آن بسیاری از کشورهای قدرتمند از طریق شبکه های اجتماعی به ایجاد تفرقه و هرج و مرج در کشورهای غیر هم پیمان با خود می پردازند و فضای آن کشورها را به نفع خود ملتهب می کنند.

۴. **کارکرد فرهنگی و ارتباطی:** این قابلیت که یک جوان بتواند با هم سن و سال خود در کشورهای دیگر جهان ارتباط برقرار کند، باعث می شود تا این شبکه ها به مکانی تبدیل شوند که در آنها بتوان فرهنگ، آداب و رسوم، ارزشها، باورها، اعتقادات و آیین کشور خود را به دیگر کشورها معرفی کرد و به اشتراک گذاشت هم چنین میتوان به طرح ایده های جدید برای گسترش جامعه پرداخت و درباره آن بحث کرد (عدلی پور، ۱۳۹۱، نقل از رونقی، ۱۳۹۶).

دیدگاه روانشناسان در خصوص کاربران فضای مجازی

بسیاری از روان شناسان نگرانند که آسانی ارتباط های اینترنتی چه بسا افراد را وادارد تا زمان بیشتری را به تنهایی بگذرانند، با غریبه ها صحبت کنند، ارتباط سطحی برقرار سازند و این کارها را به قیمت از دست دادن گفتگوهای رودررو و ارتباط های فامیلی و دوستانه انجام دهند. پژوهشگران معتقدند که استفاده فزاینده از اینترنت با کاهش ارتباط خانوادگی و شرکت در محافل اجتماعی محلی همراه است که کاهش ارتباطات به انزوای اجتماعی آنان منجر شده است. به گفته برخی صاحب نظران واقعیت مجازی ایده آل و فضای سایبر باید توانایی این را داشته باشد که کاربر را به فراسوی واقعیت دنیای واقعی ببرد. در

نتیجه در حالی که فضای واقعی به پس زمینه رانده می شود، مجاز اهمیت می یابد. بی تردید، تعاملات انسانی همدردی ها و خیرخواهی ها و گفتگوی چهره به چهره نیازهای انسانی هستند که فقط در دنیای حقیقی حاصل می شود. حضور در شبکه های اجتماعی مجازی این موقعیت را فراهم می کند که افراد بتوانند به تنهایی اما در کنار هم دست به کنش هایی بزنند که تا حد زیادی فردی است و به تنهایی صورت می گیرد، اما ضمناً به همراه دیگران و به طور دسته جمعی انجام می شود؛ بدون آنکه تنهایی هیچ کس خدشه دار شود. نتایج پژوهش یانگ (۱۹۹۷) در این زمینه نشان داد که یکی از دلایل مهم اعتیاد به اینترنت در افرادی که روابط عمومی کمتری دارند، به دست آوردن حمایت های اجتماعی است. حمایت اجتماعی با ارتباط های اینترنتی زودتر و آسانتر به دست می آید با ورود به شبکه های اجتماعی و به ویژه « اتاق های گپ » نوعی آشنایی و همدلی یا همدردی میان کاربران پدید می آید که دارای ارزش ها، معیارها، زبان نشانه ها و نوآوری های ویژه ای است و همگان با این هنجارها همناوایی می کنند. در این فضا بسیاری از اطلاعات شخصی میان افراد رد و بدل می شود، بدون اینکه احساس ترس طرد شدن و در معرض داوری بودن وجود داشته باشد. ایجاد این نوع ارتباط در پیدایش احساس حمایت اجتماعی مؤثر است. برایان دی لودر و لیست کیبل (۲۰۰۱) معتقدند فناوری های جدید ارتباطی به همراه فرآیند جهانی شدن و حرکت سریع سرمایه، موجب ناامنی اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی در جهان و به خصوص کشورهای پیشرفته شده است. فناوری اطلاعات در شیوه افعال و اقدامات روزمره ما تأثیر می گذارد و برخی از مفاهیمی که در حوزه اخلاق کاربردی خاص داشته اند با پیشرفت فناوری اطلاعات دچار مشکلاتی شده اند که از آن جمله می توان به حریم خصوصی (احترام به حقوق دیگران، امانت داری)، آزادی های اساسی و مفهوم مسئولیت اجتماعی و اخلاقی و هویت های مجازی اشاره کرد. در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات، اشخاص با هویت های مجازی در فضای الکترونیکی حاضر می شوند و به تبادل اطلاعات درست یا اشتباه می پردازند و گاهی غافل می شوند که ممکن است با کسی ارتباط برقرار کنند که کاملاً مخالف با آنچه نشان داشته باشد دارد، این هویت مجازی دروغین گاهی می تواند در راستای پیشبرد اهدافی شوم و ضد اخلاقی قرار گیرد. بارزترین مصداق ظهور ناهنجاری های اخلاقی فناوری اطلاعات استفاده نادرست و مهارنشده کودکان و نوجوانان از شبکه اجتماعی است. شبکه های اجتماعی می توانند کانون شکل گیری گروه های فریبکار و هنجار شکن باشند و به علت عدم امکان شناسایی هویت واقعی اعضا و نیز عدم امکان کنترل محتوای تولید شده توسط کاربران شبکه های اجتماعی یکی از مهم ترین پیامدهای منفی این شبکه ها شکل گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذبی خواهد بود که توسط برخی از اعضای این شبکه ها و با اهداف خاص و اغلب سیاسی منتشر می شود. امروزه شبکه های اجتماعی هویت یابی نسل جوان را در ابعاد فکری و اخلاقی تحت تأثیر قرار داده و موجب اعتیاد نو و مدرن شده و بدین وسیله زمینه های آسیب اجتماعی و اخلاقی را فراهم می سازند. سودجویان از طریق اینترنت به راحتی کالای خود را تبلیغ می کنند، خبرهای دروغین را برای جوامع میفرستند، ابهت فرهنگی و اخلاقی خانواده ها را می شکنند و زمینه های آشفتگی هویت را برای جوانان فراهم می سازند. به باور باومن، رابطه های اینترنتی به دلیل ماهیت مجازی و دروغین و تضعیف مفاهیم سنتی وفاداری و عشق واقعی به شدت زندگی بشریت را تهدید می کنند. در فضای مجازی بازی ها عمدتاً به صورت انفرادی صورت می گیرند و مشارکت، هم اندیشی و کار گروهی که از ویژگی های سازنده متعارف به شمار می آید در بازی ها کمتر به چشم می خورد. در این بازی ها از مواجهه رو در رو، ارتباط نگاهی و تعاملات انسانی خبری نیست، از این رو رفته رفته مشارکت افراد به ویژه کودکان و نوجوانان در فعالیت های اجتماعی کاهش یابد و انزوایابی، درون گرایی و کاهش ارتباطات اجتماعی به طور مشهود پدیدار می شود. امروزه اینترنت در زندگی اجتماعی جای دوستان و نزدیکان را گرفته و در حقیقت جایگزین روابط دوستانه و فAMILI می شده است. افرادی که ساعت ها وقت خود را در سایت های اینترنتی می گذرانند، بسیاری از ارزش های اجتماعی را زیر پا می نهند، چرا که فرد، دیگر فعالیتهای اجتماعی خود را کنار گذاشته و به فعالیتهای فردی روی می آورد. نتایج پژوهش شاندرز نشان داد که استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. برعکس کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می کنند به طور قابل ملاحظه ای با والدین و دوستانشان ارتباط بیشتری دارند (صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۶، نقل از مصلحی و حاجیانی، ۱۳۹۵).

گرایش سنجی نوجوانان به شبکه های اجتماعی مجازی :

کاربران اینترنت در دنیای مجازی با طرق مختلف زندگی جدید جهانی آشنا می گردند. اشخاص و به خصوص نوجوانان در این فضا جهت عبور از مرزها احتیاج به گذرنامه ندارند، لذا به آسانی در بازار فرهنگ های متنوع حضور پیدا می نمایند و در اوج آزادی هر فرهنگی را که بخواهد انتخاب می نمایند

۱. **کنجکاوی در خصوص موضوعات جنسی در شبکه های اجتماعی مجازی:** با پیدایش اینترنت جهان در صدد سرعت بخشیدن به ارتباطات خود بوده است و در این میان و شبکه های اجتماعی مجازی نیز رونق بالایی پیدا نمود. شبکه هایی برای ارسال و ارتباط و دریافت تصویر، متن، صدا و افزون بر آن مشاهده و صحبت نمودن با یکدیگر در این فضا توسعه پیدا نمود. میزان گشت و گذار مردم در فضای مجازی افزایش یافت و هرچند اشخاص جهت سهولت کار های خود نیز وابستگی بسیاری به اینترنت پیدا کردند. لیکن در این میان به همان میزان که دسترسی به محتوای مثبت سریعتر و بیشتر گشت؛ دسترسی به محتوای غیر اخلاقی و منفی نیز افزایش پیدا نمود.

۲. **فراغت در شبکه های اجتماعی مجازی:** کاربرد اینترنت بر رفتارهای فرهنگی و فراغتی سرگرم کننده (و فعالیتهای فراغتی اجتماعی و روابط دوستانه)، تأثیری ترغیب کننده داراست.

۳. **اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی:** از آنجایی که دانش آموزان اکثراً به شبکه های اجتماعی مجازی عاقله مند می باشند، نسبت به گروه های دیگر بیشتر از اینترنت استفاده می نمایند؛ مهمتر از آن که نوجوانان مبتلا به اعتیاد به اینترنت، میزان استفاده از اینترنت را از پدر مادرانشان مخفی می نمایند.

۴. **ارضای نیازهای روانی :** دانش آموزان از آن جهت شیفته یک شیء یا فرد یا فعالیتی ویژه می گردند که نیازی را در ایشان ارضا نماید. بر اساس این نظریه اشخاص با گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی تا حد بسیاری نیازهای خود را برآورده می نمایند. نظیر آنکه دانش آموزان با جستجو در ابعاد فنی شبکه های مجازی، توانایی بالقوه ی ذهنی خود را ابراز می نمایند یا با ابعاد گوناگون شخصیت خود که قبل از این پنهان بوده آشنا می گردند. عقاید و نیازهای هنری خود را ذکر اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا می نمایند.

۵. **پاسخ به نیازهای بلوغ زودرس :** در دوره نوجوانی اشخاصی که به بلوغ زودرس مبتلا می گردند؛ به روابط عاشقانه و صمیمانه به خصوص با جنس مخالف علاقه دارند؛ به دنبال یک همراه و رفیق و افزون بر آن گروه های جدیدی می باشند که بتوان نیاز به داشتن روابط صمیمانه و نیاز به تعلق داشتن را ارضا کنند. شبکه های اجتماعی مجازی این امکان را به ایشان می دهد تا با عضویت در گروه های بحث و شبکه های اجتماعی، با اشخاص جدیدی دوست و آشنا گردند و از وابستگی خود به والدین بکاهند.

۶. **اضطراب از رویارویی حضوری:** مطالعات نشانگر آن می باشد که اشخاص مبتلا به اضطراب اجتماعی در حین ارتباط آنلاین احساس راحتی بیشتری می نمایند. این اشخاص تعامل آنلاین را جهت حفظ گمنامی و دوری از شرکت در تعاملاتی که ترس از ارزیابی سایرین توسط مشاهده وجود دارد، آسانتر یافته اند (باقری و همکاران، ۱۴۰۲).

عوامل زمینه ساز روی آوردن نوجوانان و جوانان به فضای مجازی

۱. کنترل و نظارت نامتعادل

۲. مشکلات ارتباطی و عاطفی در خانواده

۳. ضعف شناختی والدین

۱. **کنترل و نظارت نامتعادل خانواده:** از دو طبقه فرعی خانواده سهل گیر و آزاد و محدودیت و کنترل سختگیرانه والدین تشکیل شده است .

الف) خانواده سهل گیر و آزاد: یکی از عوامل مهم خانوادگی که به طور تکرارشونده ای با مواجهه و دسترسی نوجوانان با محتوای جنسی نامتعارف ارتباط داشت، سهل گیری و آزادبودن خانواده است. همچنین محیط باز و آزاد خانواده و صحبت بی پرده درباره موضوعات جنسی بین اعضای خانواده و اقوام، یکی از عوامل تشویق کننده است که حتی با وجود فقدان مشکلات عاطفی، باعث گرایش نوجوان به دیدن موضوعات جنسی در اینترنت و فضای مجازی می شود.

ب) محدودیت و کنترل سختگیرانه والدین: سختگیری و کنترل و نظارت سختگیرانه والدین به طور تکرارشونده در اظهارات نوجوانان به عنوان عامل مهم کنجکاوی نوجوانان برای مضامین غیراخلاقی برشمرده شد. هر چند تکرار آن کمتر از سهل گیری والدین بود. در واقع هر دو سر طیف، هم سهل گیری افراطی و هم سختگیری افراطی، عواقب منفی در خصوص دسترسی به موضوعات جنسی غیراخلاقی در نوجوانان دارد. تعداد زیادی از نوجوانان همچنین معتقد بودند محدودیت دسترسی به اینترنت و گوشی هوشمند، نتیجه عکس دارد و موجب میشود فرد عطش بیشتری برای این موضوعات داشته باشد و به هر طریقی به این مطالب دست یابد.

۲. مشکلات ارتباطی و عاطفی در خانواده: این طبقه شامل سه طبقه فرعی نبود محبت و رابطه عاطفی در خانواده، عدم حضور کافی والدین در منزل و شکاف نسلی بین والد - فرزند است.

الف) فقدان رابطه عاطفی در خانواده: نبود ارتباط صمیمی و عاطفی بین والد و فرزند و بین سایر اعضای خانواده، نقش مهمی در گرایش نوجوان به مصرف محتوای جنسی نامتعارف در اینترنت و فضای مجازی دارد. دختران و پسران نوجوان یکی از مهمترین عوامل را احساس نیاز به نوعی حمایت عاطفی از سوی والدین داشتند که با احساس دوست داشته شدن توسط آنان، گفت و گو و ارتباط کلامی با آنها و لحنی خوب و صمیمی در پندوانداز درباره آسیب ها همراه باشد. نبود تعامل خوب والد - فرزند، موجب گرایش نوجوانان به افراد دیگر از طریق ارتباط گرفتن در فضای مجازی می شود.

ب) عدم حضور کافی والدین در منزل: مشغله فراوان و خستگی والدین از عوامل دیگر است که فرصت کنترل و نظارت بر رفتار نوجوان و حتی رابطه صمیمی با آنها را می گیرد و نوجوانان در این فاصله، بدون نظارت آنها فعالیت هایی، مثل رفت و آمد با دوستان و دسترسی به فضای مجازی دارند که از والدین مخفی می ماند.

ج) شکاف نسلی بین والد - فرزند: شکاف نسلی و نداشتن زبان مشترک یکی از عواملی است که والدین نمیتوانند درباره اینترنت و فضای مجازی با نوجوان خود صحبت کنند. وجود دهه ها سال فاصله بین دو نسل، موجب می شود که احساس کنند شکاف مهم فرهنگی و اعتقادی و باوری بین نسل جدید و والدین وجود دارد و ممکن است پذیرش برخی از رفتارها را نداشته باشند.

۳. ضعف شناختی والدین (ضعف سواد رسانه ای): یکی از ابعاد ضعف شناختی والدین، ضعف سواد رسانه است، که می تواند به اشکال مختلف تأثیر منفی داشته باشد. آگاهی ندادن والدین از آسیب های فضای مجازی و عدم توضیح از جنبه های مختلف این تکنولوژی موجب می شود نوجوانان بیشتر به سمت آن بروند. درواقع والدین بطور خیلی سربسته نوجوانان را از دسترسی به اینترنت و فضای مجازی و آسیب های احتمالی منع می کنند، در حالی که نوجوانان بیشتر تمایل دارند با ارائه دلیل و منطق و مصداق از سوی والدین، این نظارت صورت گیرد. یکی از دلایل این موضوع می تواند سرگشتگی والدین و نبود سواد رسانه ای و اطلاعات کافی در این خصوص باشد. (خلج آبادی و کیانی، ۱۴۰۱).

ابعاد آسیب های ناشی از اینترنت و فضای مجازی

آسیب های روانی و شخصیتی

۱. **افسردگی و انزوا:** کاربران، بیشتر ترجیح می دهند در محیطی آرام و خلوت از اینترنت استفاده کنند تا هم بهتر بتوانند از اطلاعات آن بهره ببرند و هم با تمرکز و سرعت بیشتر از اتصال های طولانی مدت جلوگیری کرده، هزینه های حاصل از آن را کاهش دهند. (طارمی ۱۳۸۷). اما این نوع خلوت و انزوا در طولانی مدت برخی مشکلات روانی مانند گوشه گیری و در نهایت افسردگی را در پی دارد. بنا بر برخی پژوهش های پیمایشی ارتباط های اجتماعی از طریق اینترنت، ضعیف تر از ارتباط های واقعی است و در دراز مدت به انزوای اجتماعی فرد می انجامد (شجاعی، ۱۳۸۷، نقل از عسگری، ۱۳۹۸).

۲. **بازداری زدایی:** گمنامی و نامرئی بودن کاربران از دیگر ویژگی های روابط اینترنتی است که موجب پیدایش آسیب های جدی اخلاقی و روانی در افراد می شود. در فضای سایبر شخص می تواند هر نقابی را بر خود بپوشاند و بدین وسیله هر چه می خواهد، می گوید و هر کاری که بخواهد انجام می دهد؛ بدون این که ترس از شناخته شدن و رسوا شدن داشته باشد. این ویژگی موجب کاهش خویشتن داری و بازدارندگی کاربران در برابر اعمال ناهنجار اخلاقی و ضد اجتماعی خواهد شد. این صفت روانی به سبب ظرفیت بالای ارتکاب جرم در فضای سایبر، کاهش پیدا کرده و موجب ارتکاب گسترده برخی جرایم به ویژه جرایم سایبری و جرایم جنسی مجازی شده است. چنانچه این صفت در نهاد افراد جامعه کم رنگ شود، قبح برخی جرایم از بین رفته، احساس بازدارندگی در افراد کاهش می یابد. و چه بسا در کثرت ارتکاب جرایم غیر سایبری تأثیر بسزایی بگذارد (برقی، مستانه، ۱۳۹۷).

۳. **بحران هویت و اختلال در شکل گیری شخصیت:** عناصر سه گانه هویت، یعنی: شخص، فرهنگ و جامعه، هر یک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می کنند. هویت شخصی، ویژگی بی همتای فرد را تشکیل می دهد. هویت اجتماعی در پیوند با گروه ها و اجتماعات مختلف قرار گرفته و شکل گیری آن متأثر از ایشان است و در نهایت هویت فرهنگی برگرفته از باورهای است که در عمق وجود فرد به واسطه تعامل او با محیط پیرامون و آموزه های آن از بدو تولد تا کهنسالی جای گرفته است. از آنجا که فضای سایبری، صحنه ای فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را در موقعیت های متنوع، نقش ها و سبک های زندگی قرار می دهد، خود زمینه ای است برای آسیب پذیری شخصیت کاربر که در نتیجه موجب چند شخصیتی شدن کاربر خواهد شد. در فضای سایبر بیش از آنکه هویت ظاهر فرد مطرح شود، درون مایه های افراد بروز می کند و هر کس درصدد بیان اندیشه ها و علاقه مندی های خویش است. مطرح نشدن هویت شخصی و مشخصات فردی در اینترنت، موجب تقویت شخصیت های چندگانه و رشد و استحکام آن می شود. جوانان در این محیط، از آسیب پذیری بیشتری برخوردارند و به ویژه در دورانی که هویت آنان شکل می گیرد، این خطر پررنگ تر می شود. با امکانات و گزینه های فراوانی که رسانه های عمومی از جمله اینترنت در اختیار جوانان می گذارد، آنان همواره با محرک های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می شوند، چنین فضایی، هویت نامشخص و پیوسته متحولی را می آفریند؛ یعنی اینترنت، یک صحنه اجتماعی است که فرد را در موقعیت های متنوع، نقش ها و سبک های زندگی قرار می دهد و از آن تأثیر می پذیرد (اکبری، ۱۳۹۰).

۴. **اعتیاد به اینترنت:** یکی از آسیب های اینترنت اعتیاد به آن است، در جامعه ما نیز با گسترش روزافزون اینترنت، شاهد این مسئله هستیم. نتیجه تحقیقات انجام شده توسط بیابان گرد، نشان داد که در کشور ما، بیشترین استفاده کنندگان از اینترنت جوانان هستند و ۳۵ درصد از آنها به دلیل حضور در چت روم، ۲۸ درصد برای بازی های اینترنتی و ۳۰ درصد به منظور چک کردن پست الکترونیکی و ۲۵ درصد نیز به دلیل جستجو، در شبکه جهانی هستند. اعتیاد به اینترنت می تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای مخاطبان به وجود آورد. اگر استفاده کنندگان از اینترنت نتوانند به مدت یک ماه دوری از اینترنت را تحمل کنند در معرض خطر اعتیاد به آن قرار دارند. متأسفانه ما شاهد این پدیده در میان جوانان هستیم؛ به طوری که برخی از جوانان شب ها را تا صبح با اینترنت می گذرانند و تمام صبح را خواب هستند و این مسئله آغازگر آسیب های متعدد دیگری نیز می شود. از جمله این آسیب ها می توان به آسیب های خانوادگی، ارتباطی، عاطفی، روانی جسمی و اقتصادی اشاره کرد (شجاعی، عرفانی، ۱۳۹۷).

آسیب های اخلاقی و فرهنگی

۱. **دسترسی نوجوانان به محتوای جنسی نامتعارف:** یکی از عوامل بالقوه خطر پذیری جنسی نوجوانان که خیلی به آن پرداخته نشده است، مواجهه با محتوای جنسی نامتعارف در فضای مجازی و رسانه های جمعی است. درصد چشمگیری از جوانان در معرض محتوای جنسی از طریق رسانه ها هستند. اینترنت و فضای مجازی نوجوانان را در معرض اطلاعات پنهان و گسترده جنسی قرار می دهد. همچنین فرصت آشنایی با افراد بیشمار را که تمایل دارند درباره رابطه جنسی صحبت کنند، به آنها می دهد نوجوانان در اینترنت احساس امنیت می کنند، زیرا هویتشان مخفی باقی می ماند و می توانند هر اندازه که بخواهند درباره رابطه جنسی اطلاعات بگیرند. سایت های دوست یابی نیز فرصت حرف زدن و ملاقات با افرادی مثل خودشان را به آنها می دهد همان طور که اولویت های جنسی رفتارهایی اکتسابی هستند. بیشتر انحرافات جنسی نیز رفتارهایی اکتسابی هستند و هرزه نگاری پورنوگرافی این قدرت را دارد که آنها را به این انحراف بکشد به علاوه می تواند آنها را با خطرات مهمی مواجه می کند که شامل رفتارهای پرخطر جنسی، ایدز و سایر بیماریهای آمیزشی است. گستردگی دسترسی به اینترنت و فضای مجازی در بین نوجوانان و جوانان و مواجهه اجتناب ناپذیر نوجوانان از سنین کم با محتوای خارج از عرف جنسی نگرانی زیادی را در والدین و مسئولان جامعه ایران در خصوص اثرات نامطلوب شناختی، روانی، رفتاری و اجتماعی این مواجهه ایجاد کرده است که تاکنون هیچ گونه مداخله آموزشی جامع و مدونی برای سلامت روانی رفتاری و جنسی نوجوانان در فضای مجازی و اینترنت معرفی نشده است. این موضوع زمانی اهمیت بیشتر می یابد که شواهد سالهای اخیر نشانگر این است که اقلیت مهمی از نوجوانان و جوانان در ایران درگیر رفتارهای جنسی قبل از ازدواج می گردند. (خلج آبادی و کیانی، ۱۴۰۱).

۲. **تعارض ارزش ها:** تغییرات فناورانه، ارزش ها و هنجارهای اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار داده است. یکی از چالش های فراروی فرهنگ ها، برخورد با این پدیده است؛ چون اساساً ورود اینترنت همراه با ارزش های غربی، چالش های جدیدی را در کشورهای دیگر به وجود آورده است. از آنجایی که برخی از عناصر موجود در این پدیده با فرهنگ خودی (ارزش های اسلامی - ایرانی) مغایرت دارد، پس می توان گفت اینترنت می تواند آسیب های اخلاقی فراوانی برای خانواده به همراه داشته باشد؛ مثلاً ورود اینترنت در حوزه خانواده، موجب تغییر نظام ارزشی در خانواده ها می شود. در یک مطالعه تجربی نشان داده شد که استفاده جوانان از اینترنت باعث کاهش ارزش های خانواده می گردد. (زنجانی زاده، ۱۳۸۴، نقل از عسگری، ۱۳۹۸).

۳. **تضعیف باورهای دینی و القای شبهات فکری:** گرچه دستیابی آسان به انواع اطلاعات از مزایای فضای سایبری است، اما معایبی نیز دارد. از جمله این که طرح و نشر انواع شبهات در آن موجب تزلزل در باورهای کاربران سست عقیده و کم اطلاع می گردد. فضای سایبر چاقویی دو لبه است که ما می توانیم از آن به سود خود مدد بگیریم؛ اما هجمه و تنوع و گسترش فرهنگ مهاجم غربی، به حدی است که در شرایط فعلی کوشش های مدافعان فرهنگی مسلمان را بسیار کم اثر می نماید؛ خاصه این که مدیریت اصلی اطلاعات نیز در دست غرب و غربیان است هم چنان که هم اکنون شبکه های اجتماعی یکی از ابزارهای مورد استفاده برای تبلیغ بهائیت و عرفانهای کاذب است، البته بهترین راه حل، تنها انفعالی عمل کردن و اکتفا کردن به پاسخ گویی به شبهات نیست؛ بلکه این پاسخ گویی باید همراه با تهاجم نیز باشد؛ به این معنا که باورهای فرهنگ مهاجم را نیز با سؤالاتی که در مورد باورها و نگرش هایشان وجود دارد مورد هدف قرار دهیم و هیمنه ظاهری آنان بشکنیم (طارمی، ۱۳۸۷).

راهکارهای رفع آسیب ها

راهکارهای متنوعی برای رفع آسیب های فضای مجازی قابل استفاده است به طوری که زمینه های مختلفی برای حضور مفید و ارزشمند نوجوانان در اینترنت وجود دارد که با هدایت و نظارت والدین می توانند ضمن کمک به فراگیری مهارت های مختلف زندگی و فراگیری مناسب آموزش های مرتبط با تحصیلات آنها، ارتقای سطح فرهنگی و تربیتی نوجوانان و جوانان را باعث شده و زمینه ساز افزایش سطح علمی این رده گردد. به منظور پیشگیری و کاهش آسیب های اخلاقی اینترنت بر خانواده راهکارهایی مطرح شده است:

۱. **کودک و نوجوان** : با توجه به اینکه بیشتر استفاده کنندگان از فضای مجازی نوجوانان و جوانان هستند فرهنگ سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. لذا اطلاع رسانی آموزش، نحوه استفاده صحیح از این فناوری می تواند مؤثر واقع گردد. آموزش مهارت هایی چون حل مساله ، تصمیم گیری ، ارتباطات فردی و اجتماعی ، تفکر و خلاقیت ، نه گفتن ، ابراز وجود تقویت معنویات و موضوعات دینی مراقبت و صیانت از جنسیت، خویشتن داری، استفاده مناسب از زمان و غنی سازی اوقات فراغت و خودشناسی می تواند در ایجاد نگرش درست، نسبت به استفاده صحیح از اینترنت و فضای مجازی کارساز باشد و برای آینده سازان کشور، زمینه ساز مصونیت شود.

۲. **والدین**: تشویق به شرکت در فعالیت های اجتماعی و تقویت این گونه رفتارها توسط والدین، گذراندن اوقات بیشتری با فرزندان در فضای بیرون از خانه به طوری که فرزندان از نظر عاطفی، احساس خلأ نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه نبرند.

۳. **فرهنگ سازی** : استفاده از ظرفیت هایی همچون رسانه های دیداری و شنیداری، روزنامه ها ، مجلات و نشریات برای نهادینه شدن فرهنگ سایبری، ساخت و پخش فیلم ها و سریالهایی با موضوع اینترنت و مزایا و معایب آن

۴. **حاکمیتی** : وضع قوانین سختگیرانه تر جهت برخورد با مجرمان جرایم اینترنتی و اجرایی نمودن این قوانین ، آگاهی و هوشیاری بیشتر پلیس سایبری در مورد انواع جدید جرایم رایانه ای و اقدام در جهت نا کارآمد کردن دسیسه های دشمنان در این زمینه.

۵. **آموزش**: طراحی بازی های رایانه ای به گونه ای که در آنها انواع موجود در فضای مجازی و راهکارهایی جهت آشنایی و مقابله با آنها تعبیه شده است، استفاده از آموزه های دینی از جمله امر به معروف و نهی از منکر به عنوان نوعی کنترل اجتماعی توسط هر شخص، هنجار سازی های مثبت و ترویج فرهنگ استفاده از اینترنت و فضای مجازی

۶. **آموزش و پرورش و مدارس**: ایجاد اتاق فکر در مدارس با هدف نهادینه سازی تفکر قبل از عمل، اقدام مناسبی است که می تواند هم اندیشی و تولید ایده های جدید را به همراه داشته باشد، ارتقای سطح آگاهی و آموزش والدین با برگزاری جلسات و اولیاء مربیان در مورد نحوه ارتباط صحیح با فرزندان و شناخت و علل عوامل مؤثر در گرایش دایمی دانش آموز به سمت اینترنت و فضای مجازی می تواند نقش مهمی در کاهش آسیب دیدگی آنان بازی کند؛ در نظر گرفتن واحدهای درسی ، مرتبط با جرم شناسی سایبری و آموزش روش های محافظت از خود، به منظور آشنایی دانش آموز با آسیب های پنهان فضای مجازی می تواند در ارتقای سواد رسانه ای بسیار کارآمد باشد؛ طراحی و تدوین بخشی در کتاب های درسی در ارتباط با آشنایی دانش آموزان با فناوری های جدید، اینترنت و خطرات بالقوه آنها ؛ برگزاری کلاس های ضمن خدمت برای معلمان و کارشناسان حوزه آموزشی به منظور افزایش مهارت های فن آوری اطلاعات و ارتباطات (عسگری ۱۳۹۸).

همچنین بالا بردن سطح سواد رسانه ای و شناسایی رسانه ها یکی دیگر از وظایف آموزش و پرورش می باشد. سواد رسانه ای عبارت است از نوعی درک متکی بر مهارت که بر اساس آن می توان انواع رسانه ها و تولیدات آنها را شناخت و از یکدیگر تفکیک و شناسایی کرد. سواد رسانه ای می تواند به مخاطبان رسانه ها بیاموزد که از حالت انفعالی و مصرفی خارج شده و به معادله متقابل و فعالانه ای وارد شوند که در نهایت، به نفع خود آنان باشد. به دیگر سخن، سواد رسانه ای کمک می کند تا از رسانه ها به گونه ای هوشمندانه و مفید بهره مند شد. بنابراین، پایه اصلی در راهکارهای مقابله با این حملات شفاف کردن مسأله است به گونه ای که مخاطب بتواند به خوبی حق را از باطل تشخیص دهد در نتیجه هرچه سواد رسانه ای در بین مخاطبان دیندار افزایش یابد امکان گرفتار شدن آنها در دام تبلیغات ضد خانواده کمتر خواهد بود (اسدی ،حسین نژاد، ۱۳۹۷).

نتیجه گیری

نوجوانان و جوانان بخش بسیار مهمی از سرمایه انسانی هر جامعه ای را تشکیل می دهند ، تغییرات فرهنگی و اجتماعی این گروه از افراد جامعه ، باعث دگرگونی هایی در سایر سطوح جامعه خواهد شد . به همین دلیل دانستن اینکه این گروه ها

چگونه از قابلیت های فضای مجازی استفاده کرده و از آن تاثیر می پذیرند، به یک مسئله مهم تبدیل شده است. در دنیای سرشار از تکنولوژی امروزه، که تقریباً هر خانواده ای صاحب حداقل یک رایانه، گوشی هوشمند، تلویزیون و هستند، این ابزارها که برای کمک رسانی به بشریت ایجاد شده اند، ممکن است در برخی موارد و در صورت عدم آگاهی، تاثیرات زیادی بر زندگی فردی و اجتماعی ما داشته باشد.

ارتباط های سالم در فضای مجازی و هشیاری نوجوانان و جوانان و خانواده های آنها در خصوص آثار سوء فضای مجازی، باید جزو اولویت های نخست ما باشد. پیشگیری از آسیب های اخلاقی و اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان و نحوه استفاده آنها از این فضا، بسیار حائز اهمیت است.

استفاده از فضای مجازی بدون آگاهی، نگرانی هایی در خصوص اعتیاد به اینترنت در نوجوانان و جوانان، گرایش شدید این گروه به موضوعات جنسی و نا متعارف، گذراندن اوقات فراغت در فضای مجازی، ایجاد آسیب های روانی، شخصیتی و فرهنگی، از جمله افسردگی و انزوا، تضعیف باورهای دینی و تعارض ارزش ها را به دنبال دارد.

از جمله عوامل زمینه ساز روی آوردن نوجوانان و جوانان به فضای مجازی، می توان به نقش خانواده و والدین اشاره کرد. خانواده هایی که در شیوه های فرزند پروری خود سبک های سهل گیر یا بسیار سخت گیرانه را انتخاب می کنند، فرزندان خود را در معرض آسیب های فضای مجازی قرار می دهند. همچنین داشتن شناخت و اطلاعات کافی والدین در مورد فضای مجازی یا همان سواد رسانه ای، می تواند کمک شایانی در مواجهه با این آسیب ها باشد. نقش مهم دیگر بر عهده آموزش و پرورش و معلمان است، آنها می توانند با ارتقای سطح آگاهی دانش آموزان و والدین آنها تاثیر شگرف در پیشگیری و کاهش آسیب های ناشی از فضای مجازی داشته باشند.

پیشنهادهای

۱. پیشنهاد می شود که شرایط مطلوب برای حضور نوجوانان در حوزه های عمومی و جامعه فراهم گردد تا از وابستگی به فضای مجازی جلوگیری نماید.
۲. به منظور بهبود کیفیت مفهومی برنامه های فضای مجازی، مهارت های سواد رسانه ای به دانش آموزان و والدین آموزش داده شود.
۳. اعضای خانواده در جامعه ایرانی، امروزه نیازمند آموزش مهارت های زندگی است که می توان از طریق مراکز مختلف با دادن آموزش های لازم، به بهبود روابط و مناسبات خانوادگی کمک شایانی نمود.
۴. با توجه به اینکه هر چه اوقات فراغت نوجوانان و جوانان بیشتر باشد، بیشتر به سمت استفاده افراطی از شبکه های اجتماعی مجازی کشیده می شوند، پیشنهاد می شود با فراهم ساختن زمینه های لازم برای گذران اوقات فراغت این افراد، آن ها را از استفاده افراطی از شبکه های اجتماعی به سمت انجام فعالیت های مفید و ثمربخش هدایت نمود.
۵. پخش برنامه های کوتاه آموزشی درباره مزایا و معایب شبکه های مجازی از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً نوجوانان و جوانان آن ها را الگوی خود قرار می دهند، نیز بسیار مثر و موثر خواهد بود.

منابع

- اسدی، امید، حسین نژاد، محمد. (۱۳۹۷). آسیب های فضای مجازی برای خانواده و راهکارهای مقابله با آن. دو فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت. سال اول، شماره دوم، پائیز و زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۸۹ تا ۱۰۸.
- اکبری، ابوالقاسم، اکبری، مینا. (۱۳۹۰). آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات رشد و توسعه.
- باقری، مسعود، معظمی، شهلا، علی نژاد، آذر، منصوری، سید مهدی. (۱۴۰۲). راهکارهای برون رفت از آسیب های سلطه فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان. فصلنامه دستاوردهای نوین در حقوق عمومی، سال دوم، شماره هفتم، پائیز ۱۴۰۲، صفحات ۳۸ تا ۵۴.
- برقی، رسول، مستانه، یدالله. (۱۳۹۷). تاثیر فضای مجازی بر تربیت اسلامی دانش آموزان، آسیب ها و راهکارها. نشریه ره آورد نو، شماره ۶۳، تابستان ۱۳۹۷، صفحات ۳۵ تا ۴۵.
- خلج آبادی فراهانی، فریده، کیانی علی آبادی، فاطمه. (۱۴۰۱). واکاوی نقش خانواده در مواجهه با محتوای نامناسب جنسی در اینترنت در نوجوانان شهر تهران (یک تحقیق کیفی)، فصلنامه خانواده پژوهی، سال هجدهم، شماره ۷۱، پائیز ۱۴۰۱، صفحات ۴۵۹ تا ۴۹۲.
- رونقی، مرضیه. (۱۳۹۶). آسیب شناسی فضای مجازی. همایش تحقیقات جدید ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی و علوم اجتماعی. ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۶.
- شجاعت، علی، عرفانی، محمد نظیر. (۱۳۹۷). آسیب شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان. مجله بین المللی چند رشته ای pur life، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۴۷ تا ۶۴.
- طارمی، محمد حسین. (۱۳۸۷). فضای سایبر، آسیب ها و مخاطرات. نشریه ره آورد نور، شماره ۲۲، بهار ۱۳۸۷، صفحات ۳۲ تا ۳۹.
- عاملی، سید سعید رضا. (۱۴۰۰). پیرامون نگرش دین به فضای مجازی. فصلنامه تحلیلی- انتقادی حوزه، شماره دوازدهم و سیزدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۰، صفحات ۱۰۲ تا ۱۰۸.
- عسگری، عشرت. (۱۳۹۸). آسیب شناسی فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان. سومین همایش روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، دانشگاه پیام نور استان قزوین، ۲۳ بهمن ۱۳۹۸.
- فردی، محمد، ملکبان، نازنین. (۱۳۹۹). بررسی رابطه سواد رسانه ای با حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی (مورد مطالعه: نوجوانان منطقه پنج تهران). مطالعات رسانه ای، سال پانزدهم، زمستان ۱۳۹۹، صفحات ۱۳۱ تا ۱۴۱.
- قنبری برزبان، علی. (۱۳۹۶). تاثیر فراغت مجازی و بازی های رایانه ای بر هویت دینی نوجوانان. مطالعات فرهنگ - ارتباطات، دوره هجدهم، شماره سی و نهم، پائیز ۱۳۹۶، صفحات ۹۷ تا ۱۲۰.
- مصلحی نیک، فائزه، حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر فضای مجازی بر همدلی اجتماعی دانشجویان. فصلنامه راهبرد اجتماعی - فرهنگی، سال ششم، شماره بیست و دوم، صفحات ۳۳۱ تا ۳۵۵.

The impact of cyberspace on teenagers and young people

Abstract

Considering the importance of the correct use of virtual space and its effects on teenagers and young people, in this review article we discussed the different aspects of this issue. At first, a short definition of virtual space and its history was mentioned, then about the functions of social networks and the perspective Psychologists talked about cyberspace users. Regarding the tendency of adolescents to social networks, including curiosity about sexual issues, leisure in virtual space, addiction to social networks, satisfaction of psychological needs, response to the needs of early puberty and anxiety from face-to-face confrontation were discussed. Then we talked about the underlying factors of teenagers and young people turning to cyberspace, especially the role of the family. In the following, we mentioned mental, personal, moral and cultural injuries, and at the end, solutions for removing these injuries and suggestions were given in this field.

Virtual space, media literacy, harms of social networks, internet addiction